

**SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ**

29

BAHAR 2010

**SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ**

- Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (SÜİFD), **hakemli** bir dergi olup, yılda iki defa (Bahar/Güz) yayınlanır.
- Dergide telif, tercüme, makale, araştırma notu, tebliğ ve konferans metinleri, kongre, sempozyum, panel vb. tanıtımları, kitap, tez değerlendirmeleri, literatür incelemeleri, sadeleştirmeler, bilimsel röportajlar, çağdaş ve geçmiş ilim adamlarıyla ilgili tanıtımlar vb. yazılar yayımlanır.
- SÜİFD, tüm araştırmacılara açıktır. Bilimsel ölçütlere ve yayın ilkelerine uygun her çalışma dergide yayımlanabilir.
- Yayımlanacak yazılar 12 punto Times 1,5 satır aralığı standardında (resim, şekil, harita vb. ekler dahil) 30 sayfa (A4) geçmemelidir. Bir yazarın aynı sayıda toplam sayfa sayısı 30'u geçmeyecek şekilde en fazla 2 makalesi yayımlanabilir. Hakemli çalışmaların dışındaki (tanıtımlar, bilimsel röportajlar, biyografiler vb.) buna dahil değildir.
- Makalelerin 100–150 kelime arası özeti ve bu özeti iki dilde (Arapça ve bir Batı dilinde) çevirisi; yabancı dilde yazılan makalelerin ise Türkçe ile Arapça çevirisi verilir. Arapça bir makalenin Türkçe ve herhangi bir Batı dilinde özeti verilmelidir. Makale başlığının ise İngilizce çevirisi yapılır. Makalelerin sonuna mutlaka Kaynakça eklenmelidir.
- Yazılar (tercümeler orijinal metinleriyle birlikte) üç nüsha halinde editöre teslim edilir. Bunlardan ikisinde yazarı tanıtan isim ve akademik unvan yer almaz.
- Makaleler en az iki hakemin incelemesinden geçtikten sonra yayımlanır.
- Yazıların bilimsel, hukukî ve dil yönünden sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Yayımlanmayan yazılar iade edilmez.
- Her sayının hakemleri o sayıda belirtilir.
- Dergide yayınlanan tüm makalelere fakültemizin web sitesinden ulaşabilirsiniz.

S.Ü. İlahiyat Fakültesi Adına Sahibi

Prof. Dr. Ahmet Önkal

Editör

Prof. Dr. Mehmet Bayyigit

Yayın Yürütme Kurulu

Prof. Dr. A.Turan Yüksel,
Prof. Dr. Ahmet Yaman,
Prof. Dr. M. Bahaüddin Varol,
Doç. Dr. Ahmet Çaycı,
Doç. Dr. Abdülkerim Bahadır,
Doç. Dr. Seyit Bahçıvan,
Doç. Dr. Muhiddin Okumuşlar,
Doç. Dr. Dr. Fikret Karapınar,
Yard. Doç. Dr. Huriye Martı,
Yard. Doç. Dr. Lütfi Cengiz,
Yard. Doç. Dr. Doğan Kaplan,
Arş. Gör. Dr. Mehmet Harmancı,
Arş. Gör. Necmeddin Güney.

Danışmanlar Kurulu

Prof. Dr. Ünver Günay (Erciyes Üniversitesi),
Prof. Dr. Mustafa Fayda (Marmara Üniversitesi),
Prof. Dr. Bilal Kuşpınar (Mc. Gill University),
Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal (Ankara Üniversitesi),
Dr. İbrahim Kalın (Colloge of The Holy Cross, İSAM),
Prof. Dr. Ahmet Önkal, Prof. Dr. Hüsametdin Erdem,
Prof. Dr. Bilal Saklan Prof. Dr. Mustafa Tavukçuoğlu,
Prof. Dr. Orhan Çeker, Prof. Dr. Yusuf Işıcık,
Prof. Dr. Süleyman Toprak, Prof. Dr. Tacettin Uzun,
Prof. Dr. Mehmet Bayyigit, Prof. Dr. Ahmet Yılmaz,
Prof. Dr. Fevzi Günüş, Prof. Dr. Dilaver Gürer,
Prof. Dr. A.Saim Antan, Prof. Dr. İsmail Hakkı Atçeken,
Prof. Dr. Naim Şahin, Prof. Dr. Bayram Dalkılıç,
Doç. Dr. İsmail Taş, Doç. Dr. Seyit Bahçıvan,
Doç. Dr. Abdülkerim Bahadır

İletişim Adresi

Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
42090 Meram/KONYA
Tel-Fax: 0332.323 82 50-51 / 323 82 54
e-posta: ilahiyatdergisi@selcuk.edu.tr
http://www.ilahiyat.selcuk.edu.tr
ISSN: 1300 – 5057

baskı: sebat ofset matbaacılık 0 332 342 01 53

FUZULÎ'NİN ARAPÇA DİVANINDAN İKİ KASİDENİN EDEBİ TAHLİLİ

Giriş

Mehmed b. Süleyman Fuzûlî
(فضولی) (d. 1483 Hilla - ö. 1556 Kerbela
ya da Bağdat) Türk İslam edebiyatının
en önemli şairlerindedir. Türkçe
divanı birçok kere yayımlanmıştır.
Türkçe Divanının yanında kaynaklarda
Farça ve Arapça divanından bahsedilir.¹
Bildiğimiz kadarıyla Arapça divanı
Türkiye'de henüz yayınlanmamıştır.

Bu makalede Fuzulî'nin Arapça divanı hakkında genel bilgi verilmiş ve
orada geçen iki kasidenin tercümesi yapılarak üslup açısından tahlil edilmiştir.

Fuzulî'nin Arapça Divanı

Fuzulî'nin Arapça divanını gün yüzüne ilk çıkartan E. Berthels'tir.² Yazdığı
makalede divandan iki kasideyi de Rusçaya tercüme etmiştir. Aynı yazma kaynak-
tan yararlanarak Azerbaycan'da Hamdi Araslı, yazma nüshadan çinkograf usulüyle
1958 yılında "*Matla'u'l-İ'tkad ve Arapça Kasideler*" adıyla yayımlamıştır.

Matla'u'l-İ'tkad, Fuzulî'nin Kelam sahasında kaleme aldığı bir eserdir.
Rahmetli Esat Coşan ve Kemal Işık tarafından tercüme edilmiş ve Türk Tarih
Kurumu tarafından 1962 yılında yayımlanmıştır. Tercümede Arapça kasidelere
yer verilmemiştir. Bu kitaba mukaddime yazan Muhammed b. Tavit et-Tancî,
Fuzulî'nin Arapça şiirlerini beğenmemiştir. Hamdi Araslı, yayımladığı kitabın mu-
kaddimesinde Fuzulî'yi döneminin bilgilerine vakıf, felsefeye ziyadesiyle ilgili bir
insan olarak vafeder; Türkçe, Farsça ve Arapçayı ustaca kullanan biri olarak
tanıtır. Buna karşı Tavit et-Tancî Fuzulî'yi bu konuda başarısız bulur ve şöyle der:

"Fuzulî'nin Arap lisanına vukufu, zamanındaki dini ilimleri bilen bir kimse-
nin bu dile vakıf oluşu derecesinden ileri gidememiş ve asla bir Arap şairi ve
edibinin bilgisi seviyesine ulaşmamıştır."³

¹ M. Fuat Köprülü, "Fuzulî", *İA*, İstanbul 1993, IV, 693.

² Köprülü, aynı eser; Hamdi Araslı, *Muhammed Fuzulî Matla'u'l-İ'tkad ve'l-Kasidu'l-Arabiyye*, Daru't-
Tab' li Akademiyeti'l-Ulum fi Azerbaycan, Baku, 1958, s. 5.

³ M. Tavit Tancî, *Matla'u'l-İ'tkad fi Ma'rifeti'l-Mabda'i ve'l-Ma'ad* Makaddimesi, tercüme:Esat Coşan ve
Kemal Işık, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1962, s.XII.

حَقُّ عَلَيَّكَ لِي الْوَصَالُ لِأَنَّ لِي	بِكَ نِسْبَةً وَتَعَلَّقُ فِي الْحَالِي	10
أَنَا فِي هَوَاكَ مُوَحَّدٌ مُتَّفَرِّدٌ لَكَ فِي	الْبَهَا عَدَمُ الْمِثَالِ مِثَالِي	11
لَكَ فِي الْمَلَاخَةِ وَالْحِمَالِ	فِي خُلُقِكَ الْمُتَمَلُّونَ الْمِيَالِي	12
لِي فِي هَوَاكَ تَشْوُوقٌ مُتَوَسِّعٌ فِي كُلِّ	أَيَّامٍ بَدَتْ وَلِيَالِي	13
مُتَّحِدٌ مُتَوَفَّرٌ مُتَكَبَّرٌ	مُتَزَايِدٌ مُتَوَاتِرٌ مُتَوَالِي	14
إِنْ رَمَتْ لِي نَصْرًا يَشَاهِدُ مَا يَرَى	لَا تَخَفُ عَنِ نَظَرِي سَوَادِ الْخَالِي	15
لَا تَحْسَبِي أَنْ أَكُونَ مُبْصِرًا	وَمِنَ السَّوَادِ يَكُونُ طَرْفِي خَيَالِي	16
يَا مُنِّي يَا تَأَمَّنِ الْجَيْلَ الَّتِي	تَنْشُو مِنْ الْمُتَقَنَّاتِ الْمُحْتَالِي	17
فَأَنْظُرْ عَوَاقِبَ مِنْ مُعَاشِرَةِ الرَّذَى	وَإِخْذِرْ مُعَاشِرَةَ رُفْعَةِ الْأَنْدَالِي	18
لَا تَحْقِرَنَّ مَوَاعِظِي وَنَصَائِحِي	وَاللَّهِ إِلَيَّ مُخْلِصٌ وَمَوَالِي	19
فَأَنْظُرْ إِلَى قَوْلِ الْمُضُولِي أَنَّهُ	خَالَ عَنِ الْإِفْسَادِ وَالْإِضْلَالِي	20
دُمْ لَا تَزَالُ مِنَ الْمَكَارِهِ فِي الْمَلَا	فِي حِصْنِ حِفْظِ الْمُدْرِكِ الْمُتَعَالِي	21

Tercüme:

1. Bitkinlik beni çökertti. Aşkın ağırlığı altında ezildim. Düçar kaldığım belalar arttı.

2. Verdiği acı sebebiyle aklım beni aşktan menediyor. Yüreğim sevgi ateşinin şiddetiyle buna uymuyor.

3. Kalbim –kendi rağbetiyle- aşkın ızdırabıyla tutuşuyor ve nasihat fayda vermiyor.

4. Kınayanların sözleri arzularımı azaltmıyor. Yüce makamların şerefi, uğrunda katlanılan zorluklar sebebiyledir.

5. Dolunay gözüktü. Kim ona yakın olmak isterse insanların en hayırlısına ve onun ehline salat eylesin.

6. Kıvrak endamıyla kalpleri kendine çekiyor. Kibir duygularını da bir anda öldürüyor.

7. Ey egemenliği içimde hüküm süren! Bu hükümranlığın oluşmasıyla hallerim değişti.

8. Bütün alemde sensin muradım. Seninle yetindim, razı oldum. Senden başkasından bana ne!

→

⁷ Beyitte geçen لغيرك kelimesi elimizdeki nüshada الغيرك olarak geçmektedir. Kelimenin bu hali, hem Arapça bakımından hem de beytin aruz vezni açısından uygun gözükmemektedir.

9. Sevgi ve istek bakımından senden gayrısından bana ne! Ruhum, kalbim ve malım senin için feda olsun!

10. Sana kavuşmak benim hakkımdır. Çünkü seninle aramızda soy bağı var.

11. Seni seven tek kişiyim ben, emsalsizim ve ancak sanadır sevgim.

12. Bu beyit, hem vezin hem de gramer bakımından hatalı olduğundan tercüme edilmemiştir.

13. Her günüm ve gecemde, senin aşkınla farklı özlemler içindeyim.

14. Yenilenen, artan ve sonu gelmeyen yoğun duygular içindeyim.

15. Bu beytin vezni de anlamı da sorunludur. Tercüme edilmemiştir.

16. Beni görüyor zannetme sakın! Karanlıkta gördüğüm şey ancak hayalimdir.

17. Ey Gönlüm! Fitnecilerden ve düzenbazlardan gelecek hilelere karşı kendini sakın güvende hissetme!

18. Bolluğun sonuna bak! Büyük insanlarla ilişkilerinde dikkatli ol!

19. Uyarılarımı ve nasihatlarımı küçümseme! Vallahi ben samimiyim ve senin can yoldaşınıam.

20. Fuzuli'nin sözüne iyi bak! O bozgunculuktan ve saptırmaktan kesinlikle uzaktır.

21. İnsanların kötülüklerine karşı el-Mudrik ve el-Muteal Allah'ın himayesinde olmaya devam et!

II. Kaside: Divanda II. sırada bulunan kaside 52 beyitten oluşmaktadır. Aruz kalıbı Bahr-ı Tavil olan kasidenin makta'ları şöyledir:

فُعُولٌ مَّفَاعِلٌ فُعُولٌ مَّفَاعِلٌ فُعُولٌ مَّفَاعِلٌ فُعُولٌ مَّفَاعِلٌ

Birinci makta'ın değişeni فُعُولٌ ikinci makta'ın değişeni ise مَّفَاعِلٌ dur.

بِحُرِّكَ وَجْدِي قُدُّكَ الْمُتَمَائِلِ	وَقَلْبِي إِلَى ذَاكَ التَّحَرُّكِ مَائِلِ	1
عَلَى قَدِّكَ الْمَيَّاسِ قَدْرًا فَمَا لَهُ	تَظْيِيرٌ بِتَكْوِيلِ الْبَيْهَاتِ وَمُعَادِلِ	2
تَسَلُّطَنَ فِي مُلْكِ الْفُلُوبِ فَإِنَّهُ	إِلَى الظُّلْمِ مَيَّالٌ عَنِ الْعَدْلِ عَادِلِ	3
هُوَكَ فَنَاءٌ مُطْلَقٌ فَبِعَصْرِهِ عَلَى الْخَلْقِ تَعْيِيمِ الْمَنِيَّةِ شَامِلِ		4
فَمَنْ ذَاقَهُ قَدْ مَاتَ دَوْقًا وَكُلُّ مَنْ	لَدَّ الدَّوْقِ لَمْ يَقْتُلْ لَهُ الْعَيْنُ قَاتِلِ	5
تَمَشَّيْتُ تَعْظِيمًا لِعُدِّكَ فِي النَّرَى	بَدَتْ مِنْ قِيَامِ الدَّارِيسِينَ الرَّلَارِ	6
تَكَلَّمْتُ تَشْرِيفًا لِلْفُطُوكِ فِي السَّمَاءِ	مِنْ الْمَلَأِ الْأَعْلَى قَامَتْ هَلَاهِلِ	7
مَلَأَ الْأَرْضَ مَسْخُورًا وَطَرَفُكَ فِي الْمَلَأِ	يَقُولُ لِمَا فِي الْأَرْضِ إِيَّيَّ جَاعِلِ	8

9	رَأَيْتُكَ قَدْ بَانَتْ عَلَى عَوَاقِبِي وَحَقَّقَ أَمْرٌ فِي الْأَوَاحِرِ حَاصِلُ ۴۴۴
10	كَتَاظِرٍ مِرَاةٍ يَرَى مَا وَرَاءَهُ بَيِّنُ أحوَالِ الْوَرَاءِ الْمُقَابِلُ
11	من البعد هم قد تكمل في الحشا على قدر خطواتي إلى القرب زائل ۴۴۴
12	كُنُورِ الدُّكَا فِي الْبَدْرِ عِنْدَ كَمَالِهِ تُنْقِصُهُ فِي السَّيْرِ قُرْبًا مَنَازِلُ
13	بَسَطَتْ بِسَاطِ الْحُسْنِ لِلْبَيْعِ وَالشَّرَى وَأَهْلُ الْوَفَا شَوْقًا إِلَيْكَ مُمَابِلُ
14	خَذِ الرُّوحَ مَنِيَّ لِلْوَصَالِ مُسَاجِحًا فَلَا عَيْبَ أَنْ رَاعَى الْعَمِيلُ مُعَامِلُ
15	لِسَانِكَ خَلُوهُ لِحْظِ طَرْفِكَ سَاجِرٌ كَأَنَّكَ حَلِيٌّ وَأَرْضُكَ بَابِلُ
16	حَبِيبِي لَكَ التَّرْجِيحُ فِي الْحُسْنِ وَالْبَهَا عَلَى كُلِّ مَنْ فِي مُسْنَدِ الْحُسْنِ كَامِلُ
17	تَقَارِيكَ الْأَشْرَارَ بِالْبَيْتِ بَيِّنُهُمْ وَبَيْنَكَ تَوْفِيْقِي التَّبَاعِدِ حَائِلُ
18	مِرَاحِلِكَ مَيَالٌ وَطَبْعُكَ مُشْفِقٌ وَخَوْلُكَ بِالْكَتِيدِ الْعَظِيمِ الْأَرَادِلُ
19	وَأَنْتَ كَمَاءٌ فِي الطَّافَةِ وَالصَّمَا وَجَاهِزَةٌ لِلْمَلَأِ طَبْعًا أَسَافِلُ
20	وَأَنْتَ كَمْرَةٌ بِلُطْفِ طَبِيعَةٍ وَكُلُّ لَطِيفٍ لِلتَّأْسُرِ قَابِلُ
21	أَخَافُ عَلَى عَرْضِ الْجَمَالِ مِنَ الرَّدَى فَوَارِي ضَعِيفَ ذَلِكَ الْخَوْفِ حَائِلُ
22	حَبِيبِي مَتَاعُ الْحُسْنِ فِيكَ أَمَانَةٌ وَأَنْتَ أَمِينٌ لِلْأَمَانَةِ حَامِلُ
23	عَلَيْكَ بِحُسْنِ الْحُطِّ إِنْ لَمْنِيهَةٍ بِهِ الْعُضْبُ مِنْ أَهْلِ الْحُطِّ مُتَّعَاوِلُ ۴۴۴
24	فَلَا تَظْلِمِ التَّقْوَى وَإِلَّا مُجَازِيَا يُعَادِيكَ سُلْطَانُ التَّقَى وَهُوَ عَادِلُ
25	إِمَامٌ مُبِينٌ فِي تَصَوُّرِ دَرْكِهِ تَصَرَّفُ أَوْهَامِ الْعَوَارِفِ عَاطِلُ
26	وَلِيٌّ وَصِيٌّ جَمِينٌ حَصْرِي صِفَاتِهِ تَصَوُّرُ إِذْرَاكِ الْمَعَارِفِ بَاطِلُ
27	وَإِنْ طَابَ طَوْعُ الْأَوْلِيَاءِ بِأَسْرِهِمْ تَوَدُّدُهُ فَرَضٌ سِوَاهُ تَوَافِلُ
28	وَإِنْ خُلِقَ الْإِنْسَانُ وَالْجِنُّ كُلُّهُمُ هُوَ الْمَقْصُدُ الْأَقْصَى سِوَاهُ وَسَائِلُ
29	يُؤَدِّنُ الَّذِي أَعْلَاهُ قَدْرًا وَمَنْزِلًا لَهُ فِي أُمُورِ الْكَائِنَاتِ مَدَاحِلُ
30	إِرَادَتُهُ فِي كُلِّ صُنْعٍ كَسَاعِدِ وَسَائِرُ أَسْبَابِ الْوُجُودِ أَنْامِلُ
31	فَلَوْ لَمْ يَكُنْ مَرْبُوطَةً بِوِلَايَةِ بِشَخْصٍ وَوُجُودِ الْمُمَكِّنَاتِ مَفَاصِلُ
32	لَرَدَّتْ عَنِ الْأَعْرَاضِ كَرْمَهَا جَوَاهِرُ وَفَرَّتْ عَنِ الْأَوَاجِ رُغْبًا هَيَاكِلُ
33	إِلَى الدَّهْرِ قَهْرًا لَوْ يَشَاءُ بِنَظَرَةٍ تَقَطَّعَ مِنْ نَظْمِ الْوُجُودِ السَّلَاسِلُ ⁸
34	هُوَ الْآيَةُ الْكُبْرَى صَالِحًا وَسَيِّئُهُ بَلَاءٌ عَلَى الْأَعْدَاءِ مِنَ اللَّهِ تَارِلُ
35	فَكَيْفَ أَرَاعِي غَيْرَهُ مُتَحَاهِلًا أَمَنْ هُوَ مَفْصُولٌ كَمَنْ هُوَ فَاصِلُ
36	فَكَيْفَ أَسَاوِي ذَلِكَ الدَّرَّ بِالْحَصَى أَمَنْ هُوَ عَالِيٌ مِثْلُ مَنْ هُوَ سَافِلُ
37	خِلَافَتُهُ لُطْفٌ عَلَى أَهْلِ عَصْرِهِ فَمَاتَ مَعَ الْجُرْمَانِ مِنْهَا الْأَوَائِلُ
38	فَلَا شَكَّ أَنَّا خَيْرٌ خَلْقٍ وَأُمَّتِهِ فَلَيْسَ كَمُهْجُورِ الْأَجِبَةِ وَاصِلُ
39	وَلِيٌّ عَلَى أَهْلِ الْوِلَايَةِ فَائِقٌ عَلَيَّ إِلَى أَعْلَى الْمَدَارِجِ نَائِلُ

⁸ Beyitte geçen شاء kelimesi vezni bozduğundan يشاء olarak değiştirilmiştir. Mazi veya muzari fil, cümlenin anlamında değişiklik oluşturmamaktadır.

مُطَابِقُ دَعْوَى الْحَقِّ مِنْ مُعْجَزَاتِهِ	لِحَقِّيَةِ الْإِسْلَامِ قَامَتْ دَلَالُهُ	40
فَلَوْ لَمْ يُحَقِّقْ مِنْ مُعَلِّمِ فِيضِهِ	حَقِيقَةُ أَشْكَالِ الْمَسَائِلِ سَائِلُ	41
لَدَامَتْ عَلَى إِبْهَامِهِ وَخَفَائِهِ	إِلَى الْحَشْرِ فِي كُلِّ الْأُمُورِ الْمَسَائِلُ	42
عناية عَمَّتْ عَلَى كُلِّ مَنْ أَتَى	وَمَا رَدَّ مَمْنُوعِ الْمُنَى مِنْهُ سَائِلُ	43
لِمُخْلِصِهِ حَقًّا وَإِنْ قَلَّ ذِكْرُهُ	بِنِسْبَةِ أَمْرِ الْمُنَى مُتَسَاهِلُ ۴۴	44
لِمُبْغِضِهِ جَهْلًا وَإِنْ دَمَّ فَضْلُهُ	بِتَذْكَارِهِ يُمْنًا تَحُلُّ الْمَشَاكِلُ	45
فَلِلَّهِ عِلْمٌ مُخْتَفٍ فِي وِلَايَةِ وَجَاهِلٍ ذَاكَ	الْعِلْمُ لِلَّهِ جَاهِلُ	46
وَلَا يَنْتُهُ نُطْفٌ مِنَ اللَّهِ فِي الْمَلَا	فَدُو عَقْلَةٍ عَنْهَا عَنِ اللَّهِ عَافِلُ	47
مُطَاوَعُهُ بِالصَّدْقِ فِي الْحَشْرِ خَالِصٌ	مُبَايَعُهُ فِي الدَّهْرِ لِلْخَيْرِ عَامِلُ	48
تُعَادِيهِ أَوْلَادُ الرِّزَاءِ تَعْصُبًا	فِيَا لَيْتَ أُمُّ الدَّهْرِ مِنْ ذَاكَ خَائِلُ	49
عَلَيْكَ سَلَامٌ اللَّهُ يَا مَنْبَعِ السَّنَخَا	وَيَا مِنْ الْأَفْعَالِ الْعَجَائِبِ فَاعِلُ	50
فُضُولِي فَوَيْزٌ عَاجِزٌ مُتَحَيِّرٌ	بِلُطْفِكَ مُتَتَّاجٍ بِجُودِكَ آمِلُ	51
إِلَى مَنْ أَيْبُنُ الْحَالِ عَنْ مَصَائِبِ	وَأَنْتَ لِإِنْجَاحِ الْمَطَالِبِ كَافِلُ ۹	52

Tercümesi:

1. Salınan endamin içimdeki sevgiyi harekete geçiriyor. Kalbimin buna eğilimi var.

2. Mükemmellikte eşi benzeri olmayan çalımlı endaminin değerini gayet iyi anlıyorum.

3. Adaletten sapmış zulme meyyal olan bu endam kalplere hükümran olmuştur.

4. Aşkına düçar olanın akibeti mutlak yok olmaktır. Onun döneminde herkese yönelik bir ölüm var.

5. Kim onu tadarsa zevkten ölür. Lezzetin tadını alan kimsenin aldanma duygusunu hiçbirşey yok edemez.

6. Endamını yüceltmek için yerde geziniyorum. Onu inceleyenlerin gönüllerinde deprem meydana geliyor.

7. Sözüne gökyüzünde değer katmak için konuştum. Mele-i a'ladan helhele sesi yükseldi.

8. Bakışlarının sihriyle yeryüzündekileri etkisi altına aldı. Mele-i A'la'da bakışların yeryüzündekilere adeta "ben yaptım" diyordu.

⁹ Beyitte geçen أَيْنُ kelimesi elimizdeki nüshada بَيْنُ şeklinde ve hareketsizdir. Bu haliyle vezne de manaya da münasip olmamaktadır. Bu yüzden hemze ilavesiyle vezne ve manaya uygun hale getirilmiştir.

9. Vezin olarak bozuk ve anlaşılmıyor.

10. Aynaya bakıp da, aynanın arkasını gören biri gibi, karşısında duran arka planın ahvalini anlatıyor.

11. Vezin bozuk.

12. Nuru, tamamlandığı şekliyle dolunayın keskin nuru gibidir. Ancak ayın yörüngesinde sonraki menzillere ulaşmak için gitmesi onun nurunu azaltıyor.

13. Pazarda alışveriş için sergi açar gibi güzelliğini sergiledin. Vefakarlar özlemle sana yöneliyor.

14. Sana ulaşmam için ruhumu benden güzellikle al! Satıcının müşterisini gözetmesinde ayıp bir yön yoktur.

15. Dilin tatlı, tek bir bakışın bile büyüleyici. Sen sanki mücevhersin, yaşadığın yer de Babil.

16. Sevgilim! Güzellik ve iyilikte, en güzel ve mükemmel kabul edilenlerden bile üstünsün.

17. Evde kötülerle yakınlaşmada sana zarar gelmez. Onların kötülüğünün sana bulaşması uzak şeylerin bir araya gelme engeliyle karşılaşır.

18. Arzulu bir mizacın, müşfik bir tabiatın var. Fakat bilmelisin ki çevrende büyük tuzaklar kuran reziller var.

19. Letafet ve saflık bakımından su gibisin. Letafetinin cazibesi bayağı insanları doğal bir şekilde kemale çekiyor.

20. Fitratındaki letafet bakımından bir kadın gibisin. Her latif etkilenebilir.

21. Güzelliği arz ederken ölmenden korkuyorum. Bu korkuya karşı zayıf olanı bir engel gizliyor.

22. Sevgilim! Güzellik denen şey sende bir emanettir. Sen güvenilirsin, bu emaneti taşıyorsun.

23. Vezin ve anlam bozuk.

24. Takva ehline karşı haksızlık yapma! Yoksa temizliğin-saflığın sultanı senin karşına çıkar ve gereken karşılığı verir. Bunu yaparken de adil olur.

25. Ulaştığı nokta tasavvur edildiğinde onun tam bir imam olduğu görülür. Ariflerin evhamı onu algılamakta acizdir.

26. Sıfatları ortaya konursa görülür ki, görevli bir velidir. Bildiklerini idrak etmeyi tasavvur batıldır.

27. Evliyanın tamamına itaat iyi olsa da, onu sevmek farz, onun dışındakileri sevmek nafilidir.

28. İnsan ve cinlerin tamamı yaratılmış olsa da, o amaçtır. Onun dışındakiler araçtır.

29. Onu makam ve kadir bakımından yücelten Allah'ın kainattaki bütün işlere müdahalesi vardır.

30. Onun iradesi yapılan her işte, işi gerçekleştiren uzuvlar gibidir. Mevcudatın geri kalanının katkıları ise parmak uçları hükmündedir.

31. Bir şahısla velayet bakımından bağlı olmasa da, mümkünatın varlığı mafsallar hükmündedir.

32. Cevherler istemeyerek arazları reddeder. Korkuyla bedenler ruhlarından ayrılır.

33. Zamana yok edici bir bakışla baksa varlık zincirinin halkaları kopar.

34. Nizam bakımından en büyük mucizedir. Kılıcı, düşmanlara karşı Allah'tan gelen bir beladır.

35. Cehaletle sığınıp da onun dışındaki birine nasıl giderim? Hiç ayıran ayrılanla bir olur mu?

36. O inciye çakıltaşıyla nasıl denk görürüm? Hiç üstünle alçak bir olur mu?

37. Kendi devrinin insanları için onun hilafeti lütuftur. Öncekiler o makamdan mahrum kalarak öldüler.

38. Şüphesiz biz de onun halkının ve ümmetinin en hayırlı olanlarıyız. Dostlarının kendisine bağlı olanla bu bağı koparmış olan bir değildir.

39. Velayet ehlinin üzerinde üstün bir velidir. En yüksek basamaklara ulaşan bir yüce kimsedir.

40. Mucizelerinden hak davasına uygun, İslamın hak olduğuna dair deliller vardır.

41. Onun öğrettiklerinin feyzi gerçek olmasaydı, meselelerdeki problemler karşımıza soru olarak çıkardı.

42. Her konudaki meselelerde anlaşılmazlık ve kapalılık haşre kadar devam ederdi.

43. (Birinci kelimedede vezin bozuk ancak mana anlaşılır durumda.) Yardımı kapsamlıdır. Kendisine gelen herkese yardım eder. Arzusuna ulaşamayan ondan isterse reddetmez.

44. Vezin bozuk. Mana anlaşılmıyor.

45. Cahillikle ona buğuz besleyen kişi onun faziletlerini aşağılasa da, teberrüken onu anarsa problemler çözülür.

46. Onun velayetinde gizli bir Allah bilgisi var. Bu bilgiye karşı cahil olan Allah'a karşı cahildir.

47. Velayeti insanlara Allah'tan bir lütuftur. Buna karşı gaflet içinde olan Allah'a karşı gafilidir.

48. Sadakatle ona itaat eden haşır günü kurtulur. Ona beyat eden daima hayır işleyendir.

49. Veledi zinalar körü körüne ona düşmanlık yaparlar. Keşke zaman onlara engel olsa.

50. Allah'ın selamı üzerine olsun! Ey cömertliğin kaynağı ve akla hayranlık veren işlerin faili!

51. Fuzuli fakir, aciz ve şaşkındır. Lütfuna muhtacım cömertliğini umuyorum.

52. Musibetler karşısında halimi kime açayım. Sen istek ve beklentilerin karşılanmasına kefilsin.

Tespit ve Değerlendirmeler

Fuat Köprülü, divanda yer alan kasidelerin 7 tanesinin Hz. Peygamber (sav) hakkında, 3 tanesinin de Hz. Ali (ra) hakkında olduğunu söyler ve kasidelerle ilgili şu değerlendirmeleri yapar: "Berthels'in kanaatine göre, bariz bir edebi kıymeti olmayan bu manzumeler soğuk ve histen mahrumdur. Üslup ve eda bakımından halis Arap şiirine mahsus bir hüviyet taşımayarak, Farsça ve Türkçe şiirlerindeki hususiyetleri hatırlatır."¹⁰

Edebi yönden tahlil edildiğinde kasideler şu özelliklere sahip olduğu seylenebilir: Kasidelerde dil bakımından sorunlu beyitler bulunmaktadır. Birçoğunun konusu ve şahıslarla kimin kastedildiği net olarak belli değildir. Ne anlatıldığı veya kim kastedildiği belirsizdir. Her ne kadar Fuat Köprülü bu kasidelerin Hz. Peygamber (sav) ve Hz. Ali (ra) hakkında söylenmiş olduğunu ifade ediyorsa da, tercüme edilen beyitler bu tespiti doğrular niteliktedir. Sözelimi birinci kasidede övülen kişi, defalarca güzellik sıfatıyla anılır. 19. beyitte ise bağlılık bildiren ifadeler yanında nasihatlarının ciddiye alınması tavsiye edilir. Bu cümlelerin muhatabının Hz. Peygamber veya Hz. Ali olması bizce mümkün değildir.

İkinci kasidenin 22. beytine kadar olan bölümü gazele benzemektedir. Ancak hiçbir yerde müennes-dişil bir zamir veya bayana uygun bir sıfat kelime bulunmamaktadır. Buna rağmen 3. beyitte dile getirilen husus ancak sevgiliye naz makamında söylenebilecek bir mahiyet arz eder. Nevar ki, "meyyal" kelimesi "meyyale" olmamıştır. 27. beyitte övülen şahsı velilerden saymaktadır. Hatta daha da ileri gidip onu sevmenin farz olduğunu söylemektedir.

37. beyitte kendi devrinin insanları için o'nun (kim olduğu bellirsiz) hilafetinden bahseder. Bu ifade Hz. Ali veya başka halifeler için de geçerli olabilir. 45.

¹⁰ Köprülü, a.g.e, IV, 693.

beyitten sonra da velayet sahibi olarak birisini övmektedir ki bununla Hz. Ali'yi kastediyor olabilir.

Fuzuli bu kasidelerinde, Arap şiir geleneğine uymayacak şekilde, son beyitlerde mahlasını kullanır. Bu davranış Berthels'i doğrular niteliktedir.

Arap şairlerinde şöyle bir özellik vardır. Şair bir şiir kaleme aldığında uzun süre onun üzerinde çalışır. İlaveler yapar, beğenmediği yerleri çıkartır. Kelimeleri değiştirir. Hatta bunu bazen bir yıl boyunca yapar ki, "havliyat" kavramı bunu ifade eder. Fuzuli'nin henüz olgunlaşmamış bu kasidelerine bakıldığında, adeta üzerinde hiçbir düzeltme yapılmamış müsvedde havası görülür.

Bu kasideler üzerinde şerh türü herhangi bir çalışmanın yapılmamış olması da bize göre önemsenmesi gereken bir husustur.

Son olarak şu hususun da belirtilmesi yerinde olacaktır. Bu divanın tek nüsha olması sağlıklı tespit ve değerlendirmelerde bulunmayı güçleştirmektedir. Dolayısıyla bu makalede dile getirilen tespit, tahlil ve tenkitlerin elimizdeki mevcut tek nüshadan hareketle ulaşılan sonuçları yansıttığı dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

Sonuç

Fuzuli'nin Arapça divanı mevcut nüshadan hareketle edebi yönden bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda yeterince başarılı görülmemektedir. Beyitlerin Arapça orjinal hali dikkate alınsa, ifadelerin ne kadar sorunlu olduğu anlaşılmaktadır. Kaldı ki, Arapça yazılan şiir mirası, başka dillerle mukayese edilmeyecek kadar zengindir. Böyle bir zenginliğin içinde bu kasidelerin adının anılması bile düşünülemez.

Öte yandan Fuzuli'nin Türkçe divanından hareketle şairliğini değerlendirecek olursak ne denli başarılı ve usta bir şair olduğunu görürüz. Bir başka deyişle, bu Arapça şiirler Fuzuli'nin büyüklüğüne halel getirmez. Fuzuli Türkçenin ve Türk Edebiyatının büyük şairidir.

FUZULÎ'NİN ARAPÇA DIVANINDAN İKİ KASIDENİN EDEBİ TAHLILI

Mehmed b. Süleyman Fuzûlî (فضولى) (ö. 1556) Türk İslam edebiyatının en önemli şairlerindedir. Türkçe, Farsça ve Arapça divanları vardır.

Fuzuli ile ilgili Türkçe çalışmalarda onun Arapça divanından söz edilmekle birlikte, tespit edebildiğimiz kadarıyla henüz bu divanı konu edinen bilimsel bir çalışma yapılmamıştır.

Bu makale Arapça divandan iki kaside özelinde divanın edebi tahlilini amaçlamaktadır.

الملخص:

القصيدتان من الديوان العربي لفضولي وتحليلهما الأدبي

محمد بن سليمان فضولي (ت 1556) من أهم الشعراء في الأدب التركي الإسلامي. وله ديوان شعر باللغات الثلاث: التركية والفارسية والعربية.

وإن الديوان العربي له مع ذكر اسمه في المصادر الأدبية كثيرا لم ينشر في تركيا حتى الآن، ولا يوجد أي بحث علمي عنه.

إن هذا المقال يحاول أن يقدم المعلومات عن الديوان والقصيدتين مع تحليل أدبي بعد ترجمتهما إلى اللغة التركية.